

Dialogisuus hyvän elämän uudelleen hahmottelussa

Kestävän hyvinvoinnin ja hyvän elämän dialogipiirit
Kokeilu ja kehitetty toimintamalli

Taustaa ja tavoitteita

Käsitykset hyvästä elämästä ovat kaventuneet ja ohentuneet. Nopeuden, tehokkuuden ja kilpailun leimaama keskustelu ohittaa kehityksen suunnan pohdinnan ja heikentää eri väestöryhmien tasavertaista mahdollisuutta saada ääntensä kuuluviin tässä pohdinnassa. Ympäristöuhkien ja sosiaalisen kestävyuden haasteet lisäävät tarvetta arvioida uudelleen kehityksen ihanteita.

Asioiden uudelleen ajattelu ja toisenlaisten mahdollisuuksien mielikuvittelu yksin ja yhdessä ovat tässä ajassa tarpeen. Verkkokeskustelut ja lehtien palstat kiinnittyvät kuitenkin pääsääntöisesti vallalla oleviin kapeisiin käsityksiin siitä, mikä on yksilöille ja yhteiskunnille tavoittelemisen arvoista. Kun vallitseva keskustelukulttuuri vielä tuntuu keskittyvän vastakkainasetteluun ja mielipide-erojen esille nostamiseen, hukuttaa se alleen yhteisen epävarmuuden ja ihmisten keskinäisen ymmärtämisen tarpeen.

Dialogisuus on vastavoima tälle kehitykselle. William Isaacs esimerkiksi kuvaa dialogia yhdessä ajattelun taidoksi. Dialogisuus tähtää kunnioittavaan ja tasavertaiseen keskusteluun, jossa rakennetaan yhteistä ymmärrystä ja voidaan turvallisesti kokeilla uusia ajatuksia.

Ajattelun rikastamo Hetki ry (tästä eteenpäin Hetki ry) pilotoi syksyllä 2018 ja keväällä 2019 hyvän elämän dialogipiirejä STEA:n pienavustuksen turvin. Hetki ry on v. 2017 perustettu ekologisen ja inhimillisen hyvinvoinnin kysymyksiin suuntautunut yhdistys, joka pyrkii luomaan tiloja uudelle ajattelulle. Hetki ry järjesti dialogipiirejä kolmella eri paikkakunnalla: Helsingissä, Espoossa ja Tampereella. Tavoitteena oli kokeilla ja kehittää toimintamallia dialogipiireistä, jotka toimisivat matalan kynnyksen periaatteella ja olisivat kaikille avoimia. Laajemmin nähtynä dialogipiireistä haluttiin kokeilla kehittää keino dialogisemman keskustelukulttuurin kehityksen ruokkimiseen sekä erilaisten hyvän elämän kysymysten yhteisen pohtimisen mahdollistamiseen tasa-arvoisessa ja turvallisessa keskusteluilmapiiirissä.

1. Dialogipiirien suunnittelu

Dialogipiirejä kehittämässä oli joukko Hetki ry:n toiminnassa mukana olevia, dialogisuudesta kiinnostuneita dialogien järjestelyistä ja vetämisestä. Dialogien vetäminen on mahdollista myös yksin, mutta parityöskentely mahdollistaa paremmin tilanteen havainnoinnin ja vetäjien oppimisen, kun dialogia voi jälkepäin reflektoida yhdessä.

Matalan kynnyksen periaatteen mukaisesti halusimme kehittää dialogipiirien mallin, joka olisi suhteellisen kevyt toteuttaa, ja olisi dialogiin osallistuville helposti sovitettavissa muuhun elämään. Dialogiprosesseja voi toteuttaa monin tavoin, kertaluontoisista dialoogeista aina pidempiin, osallistujilta huomattavaa sitoutumista vaativiin prosesseihin. Haimme jonkinlaista keskitietä tässä toteuttamalla dialogit kahden dialogin sarjana, jolloin ryhmä ehtisi tutustua vähän paremmin, päästä hieman pintaa syvemmälle ja kysytellä dialogissa heränneitä ajatuksia dialogikertojen välillä, mutta joka ei toisaalta vaatisi osallistujilta pitkäaikaista sitoutumista prosessiin.

Dialogipiirien menetelmällisen toteutuksen aloitimme vetäjien yhteisellä työpajalla, jonka ohjasi verkostotyön ja dialogisuuden asiantuntija Timo Järvensivu. Työpajassa jaoimme aikaisempia kokemuksiamme dialogisuudesta ja käyttämiämme menetelmiä ja harjoitteita.

Keskeiseksi kysymykseksi nousi dialogin fasilitoinnin tapa ja fasilitoijan rooli. Dialoogeissa voidaan käyttää vahvaa fasilitointia, jolloin vetäjä seuraa ja ohjaa dialogia verraten vahvasti ja esimerkiksi huolehtii puheenvuorojen tasaisesta jakautumisesta tai tietyssä teemassa pysymisestä. Olimme yhtä mieltä siitä, että dialogi tarvitsee fasilitoijan pitämään huolta tietyistä raameista. Muutamilla meistä oli hyviä kokemuksia fasilitointityylistä, joka korostaa dialogiosallistujien vastuuttamista ja dialogitaitojen harjoittelua vahvan fasilitoijaroolin sijaan. Tällöin dialogista muodostuu kenttä, jolla on tiukat ulkorajat (tiedyt pelisäännöt), mutta joiden sisällä on paljon vapautta liikkua. Vetäjä ei määrittele, milloin jostain aiheesta on puhuttu riittävästi, vaan tämä määräytyy yhteisesti. Dialogitaitojen tietoista harjoittelua haluttiin korostaa myös siitä syystä, että se antaa osallistujille eväitä dialogin käymiseen myös muissa tilanteissa.

Dialogien vetäjäparit saivat keskenään määritellä dialogien vetämiseen liittyvät yksityiskohdat ja roolijaon ja näin tehdä dialoogeista itsensä näköiset. Kuitenkin kaikissa dialoogeissa toimintatapaan kuului ajatus siitä, että dialogiosallistujat kantavat yhdessä vastuuta dialogin sujuvuudesta. Vetäjäparit suunnittelivat keskenään dialogien juoksutukset (ks. esimerkki alla) etukäteen, ja kunkin dialogin jälkeen pitivät lyhyen purkukeskustelun, jossa refleктоivat dialogin onnistumista ja oppeja.

1.1. Dialogiryhmien kokoaminen

Tavoitteenamme oli pitää dialogipiirit mahdollisimman avoimina, kaikille hyvän elämän kysymyksistä ja dialogisuudesta kiinnostuneille suunnattuina. Ainoana rajoitteena oli riittävä suomen kielen taito. Vaikka taustalla kulki toive esimerkiksi eri ikäisten ja erilaisissa elämäntilanteissa olevien ihmisten tuomisesta yhteen, emme halunneet millään tavalla valikoida ryhmän jäseniä, vaan ryhmät täytettiin ilmoittautumisjärjestyksessä. Suhtauduimme varovaisesti mihinkään "erilaisuuden" hakemiseen, koska ihminen ylittää aina vivahteikkudessaan kaikki ulkoapäin tulevat luokitteluyritykset. Pyysimme osallistujia

ilmoittautumisen yhteydessä kertomaan lyhyesti itsestään ja siitä, mikä heitä dialogisuudessa kiinnostaa. Tätä ei käytetty valikoimisperusteena, vaan dialogiin orientoivana ja sitouttavana harjoitteena.

Dialogeja mainostettiin Hetki ry:n eri tiedotuskanavissa (kuten sähköpostilistalla, kotisivuilla ja sosiaalisessa mediassa), kirjastoihin, asukastaloihin ym. viedyllä printtimainoksilla sekä yhteistyökumppaneidemme Opintokeskus Vision, Setlementtiliiton ja Kansanvalistusseuran kautta. Lähetimme myös kutsuja omissa verkostoissamme. Lisäksi dialogeihin tiloja tarjonneet tahot mainostivat dialogeja omissa kanavissaan.

Kaikkiin dialogeihin saatiin loppujen lopuksi mukavan kokoiset osallistujaryhmät, mutta yllätyksenä tuli se, että ryhmien kokoon saaminen vaati melko lailla markkinointia eri kanavien kautta. Tämä herätti paljon mietteitä ja kysymyksiä. Yksi todennäköinen selitys on yksinkertaisesti runsaudenpula erilaisissa menoissa ja harrastuksissa sekä päällekkäiset kilpailevat tapahtumat ja tilaisuudet. Toinen mahdollinen syy voi olla dialogiformaatin vieraudessa. Vaatii rohkeutta tulla mukaan sellaiseen, mitä ei aivan hahmota. Yksi osallistuja kuvasi tuntemuksiaan, kun oli nähnyt esitteen: "Mietin, että tuolla olisi varmaan tosi kiusaannuttavaa olla - menen sinne!". Tällainen tietoinen epämukavuusalueelle heittäytyminen on hienoa, mutta toisaalta toivomme että dialogisuus tulisi niin tutuksi metodiksi, että siihen osallistuminen tuntuisi lähtökohtaisesti helpolta ja turvalliselta. Pyrimme kuvaamaan dialogipiirien mainoksissa sitä, mitä osallistajat voivat odottaa. Mainitsimme esimerkiksi että tulemme tekemään erilaisia harjoitteita ja etteivät osallistajat tarvitse mitään erityistä dialogitaitojen ennakko-osaamista. Valitettavasti lyhyessä tekstissä on kuitenkin vaikea täysin välittää dialogin henkeä. Pohdimme myös, että jotkut voivat kokea epävarmuutta siitä, edellytetäänkö dialogissa esimerkiksi hyvin henkilökohtaisten asioiden jakamista, minkä osallistuja voi kokea vaikeaksi. Kolmas mahdollinen syy oli ajoittain kuultu ajatus "onkohan tämä minulle suunnattu", "saankohan tulla mukaan/sovinkohan mukaan". Joku saattoi ajatella että on liian erilainen suhteessa järjestävään tahoon, joku muu taas saattoi ajatella, että on liian lähellä järjestävää tahoa eikä halua tämän takia "viedä tilaa". Tällöin dialogien vetäjät korostivat dialogien avoimuutta, sitä että kaikki ovat tervetulleita.

1.2. Käytännön järjestelyt

Dialogien järjestäminen vaati monenlaista työtä kulissien takana. Dialogeille piti ensinnäkin valita niiden luonteeseen sopivat tilat. Pyrimme siihen, että tilat ovat matalan kynnyksen tiloja: tuttuja, helposti saavutettavia ja esteettömiä. Pidimme dialogeja esimerkiksi kirjaston ryhmätilassa ja Kalliolan Setlementtitalon Naapuruustiloissa. Tiloilta vaadittiin hiljaisuutta, rauhallisuutta ja käyttömukavuutta. Lisäksi tiloissa täytyi olla mahdollisuus asettaa tuolit rinkiin. Tiloihin on hyvä mahdollisuuksien mukaan käydä tutustumassa etukäteen, jolloin voi varmistua niiden soveltumisesta dialogiin.

Useamman tunnin kestävässä dialogeissa on hyvä olla tarjolla vettä, kahvia ja teetä sekä pientä purtavaa. Dialogipäivänä on tärkeätä saapua hyvissä ajoin paikalle laittamaan tilaa ja tarjoiluja valmiiksi niin, että voi olla rauhallinen ja läsnä kun osallistujat saapuvat paikalle. Osallistujille annettavat selkeät ennakko-ohjeet, saapumisohjeet, tieto tarjoiluista ym. auttavat orientoitumaan dialogiin ja vähentämään turhaa epätietoisuuden aiheuttamaa jännitystä.

2. Dialogien kulku

Vetäjät sopivat keskenään dialogien aikaisen keskinäisen rooliin ja dialogin juoksutuksen. Dialogipiirit aloitettiin kertomalla hieman dialogipiirien taustasta, pelisäännöistä kuten luottamuksellisuudesta (esim. Chatham House -sääntöä noudattaen) ja päivän kulusta.

Dialogeissa on hyvä varata aikaa osallistujien keskinäiselle tutustumiselle. Dialogien ensimmäisillä kerroilla varattiin aikaa rauhassa tutustumiselle. Tutustumiskierroksia ohjattiin apukysymyksillä ja pyrittiin siihen, että ihmiset kertoisivat itsestään ihmisinä, ei vain ammattiroolin tai ammatillisten tai muiden saavutusten kautta.

Dialogikerrat noudattivat rakennetta, jossa aluksi virittäydettiin dialogiin, sitten harjoiteltiin jotain tiettyä dialogitaitoa ja käytiin dialogia, ja lopuksi pohdittiin yhteisesti dialogissa opittua sekä sisällöllisesti että menetelmällisesti.

Virittäytyminen on mahdollista tehdä monella tavalla. Ensimmäisessä dialogissa on hyvä avata mm. sitä, mitä dialogisuus on ja minkä tyyppistä dialogia on tarkoitus käydä sekä mikä on dialogien vetäjien rooli. Hetken dialogipiireissä toteutimme tätä eri tavoilla vetäjistä riippuen. Joissain dialogeissa toinen vetäjästä piti lyhyen alustuksen dialogisuudesta ja dialogitaidoista. Joissain taas osallistettiin dialogipiiriin osallistuvat siten, että kaikki kirjoittivat alussa hetken aikaa itsekseen ajatuksiaan ja kysymyksiä dialogisuudesta. Esittelykierroksella kaikki saivat tuoda jotain kirjoittamaansa esiin ja näitä pohdittiin sitten yhdessä ja koottiin fläppitaululle, luoden samalla yhteiset sitoumukset dialogille. Molemmissa tavoissa on puolensa. Jotkut osallistujat kaipaavat orientoivaa tietoa alkuun, toisaalta taas osallistava menetelmä voi tuoda rikkaampaa näkemystä dialogisuudesta, varsinkin jos osallistujilla on aiempaa kokemusta dialogeista. Näitä lähestymistapoja voisi mahdollisesti myös yhdistellä. Jatkodialogeissa toimiva keino virittäytymiseen oli alkukierros, jossa käytiin lyhyesti läpi päällimmäiset fiilikset ja ajatukset dialogiin osallistumisesta sekä se, mitä edelliseltä kerralta oli mahdollisesti jäänyt erityisesti mieleen.

Dialogin sisällöllisiä teemoja voi määritellä etukäteen ja dialogia voidaan käydä esimerkiksi jonkin taustamateriaalin pohjalta. Näissä dialogipiireissä kuitenkin päätimme, että laajemman kattoteeman - ekologiselta ja inhimilliseltä kannalta hyvä elämä - sisällä tarkemmat aiheet määräytyisivät osallistujien ajatusten pohjalta. Tämän toteutimme ensimmäisissä dialogeissa siten, että tutustumis- ja aloituskierroksilla oli tehtävä tai kysymyksenasettelu, jonka pohjalta teema määrittyi. Dialogissa, jossa aloitettiin lyhyellä kirjoitustehtävällä, oli kirjoitustehtävän kysymyksen joukossa esim. "Mitä ajatuksia kestävä hyvinvointi herättää?" ja tehtävä "Kirjoita muutama jatko lauseelle: Hyvää elämää elääkseni tarvitsisin/ tarvittaisiin...". Eräessä toisessa dialogissa taas tutustumiskierroksella kysyttiin "Mikä dialogien esitteessä ja siinä maalailuissa kysymyksissä ja teemoissa sinua puhutteli?", ja näiden perusteella määriteltiin kyseisen dialogikerran teema. Jatkokerroilla puolestaan esimerkiksi käytettiin dialogin pohjana kysymystä "mikä (sinua) (tällä hetkellä) elämässä kannattelee?", jolloin osallistujat saivat itse määritellä, puhuvatko yleisellä vai henkilökohtaisella tasolla.

Dialogit lopetettiin reflektointikierroksilla, joilla kaikki saivat vielä ainakin yhden puheenvuoron verran sanoittaa, mitä dialogista erityisesti heräsi itsellä sisällöllisesti ja mitä oppi dialogista menetelmänä.

Koko dialogin ajan on hyvä pitää yllä osallistujien mielessä hahmoa dialogin kulusta ja aikataulusta. Nämä kerrotaan aluksi, mutta myös dialogin aikana vetäjien on hyvä sanoittaa aikatauluraameja niin, että osallistujilla on koko ajan tiedossa mitä suurinpiirtein odottaa ja kuinka paljon on aikaa käytettävissä kyseisessä vaiheessa. Tällöin osallistujien ei tarvitse käyttää energiaa dialogin kulun arvailuun. Lisäksi on tärkeää sanoittaa ja ohjeistaa selkeästi, mitä eri dialogin vaiheissa on tarkoitus tehdä, jotta nämä raamit tulevat yhteisiksi ja osallistajat pystyvät myös omalta osaltaan kantamaan niistä vastuuta.

2.1. Esimerkki dialogin juoksutuksesta

Seuraavassa on yhdessä dialogeistamme käytetty aikataulu. Aikataulu saattaa jonkun mielestä tuntua liian kahlitsevalta ja etukäteen sovitulta, ja aivan minuutilleen tällainen aikataulu tuskin koskaan toteutuukaan. Se kuitenkin luo raamit ja sen avulla varmistetaan että kaikkeen jää aikaa ja että voidaan pitää sovitusta lopetusajasta kiinni. Joissain tilanteissa voi olla tarpeen tehdä juoksutukseen muutoksia lennosta, mikäli tilanne niin vaatii. Selkeä aikataulutus auttaa tässäkin, koska sen avulla voi nähdä ajallisia kiintopisteitä, joiden avulla voi päästä takaisin aikatauluun.

12.00-12.10 Järjestäytymistä, tervetuloa, lyhyesti perusasiat

- Päivän kulku ja harjoiteltavat dialogitaidot
- Pelisäännöt (keskustelun luottamuksellisuus, Chatham House-sääntö)

12.10-12.35 Tutustumiskierros

- Ohjaava kysymys: "Mikä dialogipiirien kutsussa ja siinä maalailuissa kysymyksissä ja teemoissa puhutteli?"
- Vetäjät hahmottelevat päivän dialogiteeman tällä kierroksella kuultujen puheenvuorojen perusteella
- Ohjeistetaan, kuinka paljon aikaa on per henkilö

12.35 Alustus: dialogisuus, dialogisuuden periaatteet (N.N.)

12.50 Tauko 10 min

- Vetäjät muodostavat teemasanan/sanoja

13.00 Teeman sopiminen + dialogiharjoituksen ohjeistus (N.N. ohjeistaa)

13.10 Ensin dialogia puhe-esinettä (ks. alla) käyttäen kierroksena järjestyksessä, 1-2 kierrosta.

- Kerrotaan osallistujille alkuun kuinka paljon on aikaa käytettävissä harjoituksen tähän vaiheeseen.
- Apukysymys: "Mitä ajatuksia tästä teemasta herää? Tai jollei suoraan mitään ajatuksia, mitä päässä lähtee liikkeelle?"

Tauko 5 min

n. 13.55 Dialogia puhe-esineellä vapaasti kiertäen (N.N. ohjeistaa)

- Valitaan puheenvuoron pyytämistapa
- Puhuja antaa seuraavalle puheenvuoron, vetäjät eivät jaa puheenvuoroja
- Kerrotaan osallistujille alkuun kuinka paljon on aikaa käytettävissä harjoituksen tähän vaiheeseen.

14.30 Reflektointikierrros (vapaasti, ilman puhe-esinettä, kaikki saavat sanoa ainakin kerran, N.N. ohjeistaa)

- Mitä opit a) teemasta b) dialogisuudesta (teemassa pysymisestä, kuuntelusta ja pysähtymisestä)

14.50 Loppukierros, parilla sanalla, millä fiiliksellä lähdet?

Lopuksi: Kiitos ja muistutus seuraavasta tapaamiskerrasta.

3. Dialogitaitoja ja -harjoitteita

Kaksi dialogikertaa on lyhyt aika dialogisuuden oppimiselle, mutta ehdimme kokeilla tiettyjä dialogisuuden perustaitoja, kuten pysähtymistä, kuuntelemista ja kysymistä. Pyrimme valitsemaan sellaiset harjoitukset, joita on helppo soveltaa myös dialogien ulkopuolella, työssä ja arkielämässä.

3.1. Pysähtyminen ja kuuntelu: puhe-esine

Lähdimme liikkeelle ratkaisevan tärkeästä dialogitaidosta, pysähtymisestä (Isaacs 1993, 2008)¹. Pysähtyminen tarkoittaa ensimmäisten reaktioiden pysäyttämistä sekä niiden rauhallista tarkastelua sen sijaan, että toimisimme heti näiden reaktioiden pohjalta, esimerkiksi kiiruhtaisimme keskeyttämään ja kommentoimaan, jotain mitä toinen on sanonut.

Harjoitteena pysähtymiseen käytimme puhe-esineen avulla ohjautuvaa dialogia. Ideana on, että dialogiringissä kiertää esine, joka jakaa puheenvuorot. Hän, jolla on esine, puhuu ja muut kuuntelevat keskeyttämättä. Joissain dialogipiireissä tämä harjoitus toteutettiin niin, että puhe-esine kiersi ensin ringissä järjestyksessä, joten omaa puheenvuoroa piti odottaa rauhassa. Puheaikaa ei haluttu rajoittaa, vaan osallistujat saivat rauhassa sanoittaa ajatuksensa. Samalla kuitenkin kerrottiin kierrokseen varattu kokonaisuus ja kerrottiin kuinka paljon keskimäärin kullakin on aikaa, jotta osallistujat saattoivat itse säädellä puheenvuoronsa pituutta ja näin osaltaan kantaa vastuuta dialogin onnistumisesta. Yhdessä ryhmässä oli myös ohjeistettu puhujia säätämään puheenvuoronsa pituutta muiden osallistujien kehonkieltä ym. tarkkailemalla, aistimalla milloin on hyvä jatkaa tai lopettaa. Tämä voikin lisätä dialogista herkkyyttä, mutta toisaalta joillekin nimenomaan tekee hyvää saada lupa puhua rauhassa "itsestä käsin", jos yleensä on taipumus murehtia, mitä muut ajattelevat tai onko oma puheenvuoro muille kiinnostava. Kuten yleensäkin dialogeissa, tässä ei ole yhtä oikeata tapaa, vaan tämä on yksi valinta, joka on vetäjän harkittavissa.

Tämän jälkeen esineen käyttö vapautettiin siten, että puheenvuoron lopettaja ojensi esineen eteenpäin jollekin puheenvuoron pyytäjistä. Samalla harjoiteltiin rauhallista puheenvuorojen pyytämistä pienellä käden ojennuksella sen sijaan, että omaa vuoroa vaadittaisiin huomiota herättävästi. Tilanteen rauhoittamiseksi kehotimme puhujaa päättämään oman harkinnan mukaan, kenelle puhe-esineen seuraavaksi antaa, ei välttämättä sille, joka ensimmäisenä ehtii pyytämään puhevuoroa tai tekee sen voimakkaimmin.

---

¹ Isaacs, William N. (1993) Taking flight: Dialogue, collective thinking, and organizational learning. *Organizational dynamics* 22.2 : 24-39.

Isaacs, William N. (2008) *Dialogue: The art of thinking together*. Crown Business.

Harjoitus koettiin rauhoittavana, mutta myös herättelevänä. Puhe-esine herätti hauskoja oivalluksia normaaleista puhumisen ja puheenvuorojen ottamisen ja antamisen käytännöistä. Harjoituksessa koettiin, että sai rauhoittua kuuntelemaan, kun normaalikeskustelussa taas kiirehtisi sanomaan oman ajatuksensa väliin. Yksi osallistuja kuvasi tätä näin: Kun toista kuunnellessa tuli mieleen ajatus, päästin sen irti, ikään kuin kellumaan. En jumiutunut siihen yhteen asiaan, mitä olin ajatellut sanoa.” Toinen pohti, että yleensä keskustelussa keskittyy vaan omaan ajatteluunsa, mutta nyt kun oli tilaa kuunnella toista, huomasi paremmin, miten kirkkaita ja hyviä ajatuksia muilla on. Joku pohti myös sitä, että puhe-esine kääntää puheenvuorojen antamisen ja ottamisen asetelman siten, että puhuja saa melko helposti rauhan puhua, toisin kuin vaikka väittelyssä, mutta sitten onkin yhtäkkiä vastuu täyttää saamansa tila oikealla ja hyvällä tavalla. Puhe-esineen kiertäessä järjestyksessä ringissä esine patistaa puhumaan. Jotkut kokivat, että esineen käteen saadessaan oli olo, ettei ole mitään sanottavaa tai ei ole valmis. Useimmilla puhe kuitenkin lähti hyvin liikkeelle, kun sitä kokeili. Toisaalta puhe-esine mahdollistaa ajatusten kokoamisen rauhassa ja myös hiljaa olemisen. Ohjeistimme tätä tilannetta varten myös, että mikäli teemakysymyksestä ei suoraan herää mitään sanottavaa, voi alkaa vapaasti sanoittamaan, mitä ajatuksia päässä lähti liikkeelle kun kuuli teemakysymyksen. Puhe-esineen kiertäessä vapaasti jotkut osallistujat myös kokivat, että puhe-esine “vaatii” puhumaan niin kauan, kunnes joku muu pyytää puheenvuoron. Tämä ei kuitenkaan ole sääntö, vaan myös hiljaisuus on täysin sallittua. Dialogeissa tulikin tuon tuosta esille juuri hiljaisuuteen ja hiljaisuuden välttämiseen liittyviä konventioita. Yhteinen hiljaisuus vaatii luottamusta ja opimme vetäjinä, että hiljaisuuden luvallisuutta voisi vielä erikseen korostaa.

3.2. Puhuminen ja kysyminen: Harjoitus rooleja vaihtaen

Arvostavan kysymisen harjoittelussa tavoitteena oli kiinnostua toisten ajattelusta ja pyrkiä aidosti ymmärtämään sitä. Arvostavien ja avointen kysymysten esittämistä harjoiteltiin 3-4 henkilön pienryhmissä siten, että ryhmissä oli kolme erilaista roolia: puhujan, kysyjän ja havainnoijan roolit, jotka vaihtuivat aina kierroksen jälkeen, niin että kaikki pääsivät kokeilemaan jokaista roolia. Kierrosten toistuessa tapahtuu usein nopeaa oppimista, kun osallistujat tarkkailevat toistensa toimimista eri rooleissa. Harjoitus on vaativa, joten kolme kierrosta on yleensä sopiva määrä, ja harjoituksen jälkeen on hyvä olla tauko ja vapaampaa dialogia.

Yhdellä harjoituskierroksella käytettiin ensin noin 10 minuuttia siten, että puhuja ajatteli ääneen eli puhui auki omia ajatuksiaan liittyen dialogikerran teemaan. Teema oli muotoiltu kysymykseksi, josta lähdettiin liikkeelle. Kysyjän tehtävänä oli olla kiinnostunut puhujan ajattelusta, ja kysyä kysymyksiä jotka auttoivat puhujaa ajattelemaan. Kysymysten tuli olla avoimia ja ei-johdattelevia. Kysyjän tuli välttää oman ajattelunsa ja mielipiteidensä verhoilua kysymyksiksi. Havainnoijan tehtävänä oli havainnoida esitettyjä ajatuksia ja kysymisen onnistumista, ja lopuksi jakaa havaintonsa puhujalle ja kysyjälle.

Kysymysharjoitus koetaan usein haastavaksi. Kysyjän täytyy miettiä, minkälainen kysyminen tukisi puhujaa omassa ajattelussaan. Kysymyksiä ei voi valmistella ja niiden esittämiselle pitää löytää sopiva kohta. Harjoitus vaatii tilanteen lukutaitoa molemmilta osapuolilta. Joskus voi olla, että puhujan puheessa ei ole sopivia taukoja, jotta kysymyksiä voisi luontevasti esittää, jossain muussa tilanteessa taas hyvin tiheästi

tulevat kysymykset voivat saada aikaan sen, ettei puhuja saa itse oikein määriteltyä aihettaan tai omalle ajattelulleen rauhallista tilaa.

Avoimien kysymysten esittäminen on vaikeata, mutta osallistujat tekivät tätä esimerkiksi kysymällä jonkin kuvatun tapahtuman taustoista ("Milloin sinun ajattelussasi tuli tämä käänne?") tai pyytäen kuvailemaan jotain asiaa tarkemmin, tai kertomaan esimerkkejä. Joskus taas kysymyksiin tuli mukaan myös vastausvaihtoehtoja, kysyjän omia tulkintoja tai vaikkapa omien kokemusten kuvausta. Näissä usein taustalla on halu auttaa puhujaa eteenpäin, kenties vähentää hapuilun tunnetta. Kuitenkin dialogin syveneminen tarvitsee joskus myös tätä hapuilua ja epävarmuutta. Joku myös kuvasi, että kokee olevansa puhujalle velkaa kertoa myös omasta kokemuksestaan, jotta keskustelu voi kehittyä johonkin suuntaan. Keskustelimme myös siitä, saisiko olla kysymättä, jos puhujalla on mielenkiintoinen ajatuskulku päällä eikä sitä halua keskeyttää.

4. Pohdintaa

Kokeilemamme harjoitukset osoittautuivat toimiviksi tämän kaltaisessa lyhyessä dialogien sarjassa. Osallistujat saivat useimmiten harjoituksista hyvin kiinni ja ne tarjosivat tekemisen kautta oivalluksia dialogitaidoista, mikä kävi ilmi reflektiokierroksilla. Joku osallistuja kertoi myös suunnittelevansa harjoitusten elementtien hyödyntämistä työpaikallaan.

Toisaalta kaksi dialogikertaa on lyhyt aika. Pidemmässä dialogiprosessissa olisi paremmin aikaa juurruttaa dialogitaitoja ja harjoitella niitä vapaassa dialogissa sekä vahvistaa yhteistä dialogin fasilitointia. Osallistujien välisen luottamuksen rakentaminen vaatii myös aikaa.

Huomasimme myös valitsemaamme toimintatapaan liittyvän haasteen: miten vahvistamme luottamusta siihen, että yhteinen vastuun kantaminen dialogista onnistuu, ja että voimme rakentaa dialogia ilman, että tämä vastuu on nimenomaisesti fasilitoijalla? Tämä tuli ilmi ennen dialogien alkamista kysymyksenä siitä, miten keskustelun tasa-arvoisuudesta pidetään huolta, ja miten huolehditaan siitä, ettei kukaan ota liikaa tilaa. Tämä huoli on perusteltu ajassa, jossa keskustelukulttuurin haasteina on päälle huutaminen ja oman äänen korostaminen. Monilla on huonoja kokemuksia epäonnistuneista keskusteluista, joissa äänekkäimmät ovat jyränneet ja muut jääneet syrjään. Vaikka pidimme periaatteena, että vetäjät huolehtivat keskustelun rajoista (ja joissain dialogeissa vetäjien pitikin välillä tehdä ohjailevia interventioita), halusimme kuitenkin ruokkia mahdollisuutta kollektiivisesti oppia dialogisuutta ja yhteistä vastuunkantoa näiden rajojen sisällä. Tämä vaatii luottamusta siihen, että kaikilla on hyvä tahto. Tilaa ei saa kukaan ottaa liikaa, mutta toisaalta joskus tilaa tarvitaan jonkin ajatuksen kehittämiseksi, eikä ole hedelmällistä tällöin keskeyttää puhujaa. Kokemuksemme mukaan esimerkiksi puhe-esineen käyttö tuo tilan ottamiseen vastuullisuutta (mitä myös yllä kuvatut osallistujien pohdinnat kertovat). Myös aiemmin mainitut selkeät raamit tukevat tätä. Kun osallistujat hahmottavat dialogin eri vaiheet, mikä kunkin kierroksen tai vaiheen tarkoitus on ja miten paljon aikaa on käytettävissä, tuo tämä dialogin käymiseen ryhtiä ja fokusta.

Muistilista dialogin järjestäjälle

- *Mieti, mikä on dialogisi kohderyhmä (esim. tietyn asian parissa työskentelevät tai siitä kiinnostuneita, tietyn alueen asukkaat...) ja suunnittele tämän pohjalta dialogien markkinointi. Onko kohderyhmäsi sosiaalisessa mediassa vai lukevatko he ilmoitustauluja? Minkä tahojen kautta voisit välittää tietoa dialogeista? Haluatko kutsua ihmisiä mukaan suoraan?*
- *Suunnittele dialogin suuret linjat. Mikä on teema-alue, jota dialogi käsittelee? Haluatko harjoitella dialogitaitoja harjoittein vai käydä vapaampaa dialogia? Mitä pelisääntöjä dialogissanne on? Haluatteko pohjustaa dialogia jollain ennakkomateriaalilla, vai muotoutuuko aihe vapaammin tietyn teema-alueen sisällä? Millä kysymyksillä teemaan voisi virittäytyä?*
- *Etsi dialogiin sopiva tila ja tutustu tiloihin mielellään etukäteen.*
- *Lähetä ennakkoinfoa osallistujille paikasta (sekä mahdolliset saapumisohjeet), päivän ohjelmasta, dialogin pelisäännöistä (kuten luottamuksellisuudesta), tarjoiluista ja muista käytännön asioista.*
- *Suunnittele vetäjäparisi kanssa dialogin kulku ja aikataulu eri vaiheineen ja taukoineen.*
- *Ole erittäin hyvin ajoissa paikalla.*
- *Kertaa osallistujien kanssa pelisäännöt, anna tilaa kysymyksille.*
- *Varaa aikaa tutustumiseen ja dialogiin laskeutumiseen.*
- *Luo keskustelulle raamit ohjeistamalla kukin vaihe ja kertomalla käytettävissä oleva aika.*
- *Varaa loppuun aikaa reflektiolle sisällöstä ja menetelmistä.*
- *Varaa aikaa käydä vetäjäparisi kanssa purkukeskustelu dialogin jälkeen. Mitä opitte?*
- *Pyydä palautetta osallistujilta.*

